

N. Papantonopoulos (1881-1957)

A pioneer of the Hellenic Dental Education

J. Vrotsos¹, V. Panis²

Dr. N. Papantonopoulos has been the founder professor and the pioneer of Dental Education in Greece. Born in 1881 in Messinia of South Greece he immigrated very young first to England and then to USA where he established himself as a very competent dentist. Student of the famous Dr. G.V. Black "father" of Modern Dentistry he return to Greece in order to take his duty to the Hellenic-Turkey war 1912-13. After the war he went back to the Chicago Illinois where he practice both clinical dentistry and at the same time academic dentistry. He became involve and also very productive writer in the Hellenic journal of Chicago. He was elected Professor of Dental Surgery, Pathology and Therapeutic in 1921 and became practically the first Professor of that time at the Dental School of Athens. Prof. N.P had a vision to organize dental education in Greece like it was in Northwestern University of course as this was possible way. He organized courses and seminars, he published a very well written text-book about Dental Pathology and Therapeutics. That book became the keystone text for the education of all Greek dentists for about twenty five years. He organize-founded the "Odontostomatological Society of Athens" and he published the scientific journal "Odontiatiki Epitheorisi" (dental review). The edition of this journal lasted from 1914 until 1940 when the war between Greece and Italy started. He published more than 40 papers on different dental topics like Operative Dentistry, Dental Histology etc. We strongly believe that Drs N.P contribution to Hellenic Dentistry has to be reevaluated and given to his memory the recognition that he deserve

Key words: History of Hellenic Dentistry, Dental School University of Athens, N.G. Papantonopoulos

Odontostomatological Progress 2019, 73 (1): 14-31

1. DDS, DrDent, FICD
2. DDS, DrDent

Department of Periodontology, School of Dentistry, National and Kapodistrian University of Athens, 2 Thivon Str., Goudi, 115 27 Athens

Νικόλαος Παπαντωνόπουλος (1881-1957). Ο θεμελιωτής της Οδοντιατρικής Εκπαιδεύσεως στην Ελλάδα

Ι. Βρότσος¹, Β. Πανής²

Ο Ν.Γ. Παπαντωνόπουλος υπήρξε ο θεμελιωτής της Οδοντιατρικής εκπαίδευσεως στην Ελλάδα. Σπουδασμένος στις ΗΠΑ και στο Πανεπιστήμιο Northwestern, είχε την τύχη να υπάρξει μαθητής του πατέρα της σύγχρονης Οδοντιατρικής G.V. Black. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα ο Ν.Π έγινε Καθηγητής στο τότε Οδοντιατρικό Σχολείο στο μάθημα της Οδοντικής Χειρουργικής Παθολογίας και Θεραπευτικής. Το μάθημα αυτό περιελάμβανε το μεγαλύτερο μέρος της τότε Κλινικής Οδοντιατρικής, δηλαδή τη σημερινή Οδοντική Χειρουργική, την Ενδοδοντολογία, την Περιοδοντολογία, την Προληπτική αλλά και στοιχεία Οδοντικής Ανατομικής, Ιστολογίας, Στοματολογίας, κλπ. Η προσπάθειά του από την πρώτη στιγμή της καθηγεσίας ήταν να διαμορφώσει ένα εκπαιδευτικό σύστημα ανάλογο κατά το δυνατόν με αυτό του Northwestern. Και σίγουρα πέτυχε αρκετούς από τους στόχους του, αν και δεν βρήκε την υποστήριξη που θα ήθελε από τον άλλο Καθηγητή της Στοματολογίας Λ. Κόκκορη, ο οποίος ήταν εκλεγμένος και ενταγμένος όχι στο Οδοντιατρικό Σχολείο αλλά στην Ιατρική Σχολή. Ο Ν.Π όλα τα χρόνια της ενεργού δράσης του ήταν παρών σε κάθε θέμα ή εκδήλωση που αφορούσε στην Οδοντιατρική: κλινική άσκηση, διδασκαλία, διοίκηση, οργάνωση, εξωπανεπιστημιακή δραστηριότητα, συνδικαλιστική και, βεβαίως, πλούσια συγγραφική παραγωγή. Το σύγγραμμά του «Οδοντική Παθολογία Χειρουργική και Θεραπευτική» αποτέλεσε τη βάση για τη μελέτη της Οδοντιατρικής επί περίπου είκοσι πέντε χρόνια. Η Ελληνική Οδοντιατρική Εκπαίδευση του οφείλει πολλά και ίσως είναι η στιγμή για μία επαναξιολόγηση του έργου του και της προσφοράς του.

Λέξεις ευρητηρίου: Ιστορία Ελληνικής Οδοντιατρικής, Οδοντιατρικό Σχολείο, Ν.Γ. Παπαντωνόπουλος

Odontostomatological Progress 2019, 73 (1): 14-31

1. Καθηγητής Περιοδοντολογίας ΕΚΠΑ. Επιστημονικός Εκδότης περιοδικού «Οδοντοστοματολογική Πρόοδος»
2. Καθηγητής Περιοδοντολογίας ΕΚΠΑ.

Εργαστήριο Περιοδοντολογίας, Οδοντιατρική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Θηβών 2, Γουδή, 115 27 Αθήνα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Νικόλαος Γ. Παπαντωνόπουλος υπήρξε μία από τις σπουδαιότερες μορφές στον χώρο της Ελληνικής Οδοντιατρικής. Γεννήθηκε στα Φιλιατρά της Μεσσηνίας το 1881. Εκεί έλαβε και την εγκύκλια μόρφωσή του αποφοιτήσας του εκεί γυμνασίου το 1898. Για την οικογενειακή του κατάσταση δεν υπάρχουν σαφείς πληροφορίες. Το γεγονός ότι απεφοίτησε του γυμνασίου σημαίνει ότι η οικογένειά του είχε στοιχειώδη τουλάχιστον οικονομική άνεση. Την άποψη αυτή ενισχύει και το γεγονός ότι ενεγράφη εις την Νομικήν Σχολήν του Αθήνησι Πανεπιστημίου, όπου εφοίτησε επί διετίαν. Σημειωθήτω ότι την εποχή εκείνη δεν ήταν απλό και εύκολο να είναι κανείς φοιτητής, ήταν και δαπανηρό και δύσκολο. Τότε ο Ν.Π. διακόπτει τις Νομικές του σπουδές και αναχωρεί εις Αγγλίαν και έπειτα εις ΗΠΑ με σκοπό την αναζήτηση καλύτερης τύχης εις την πέραν του Ατλαντικού χώρα των μεγάλων ευκαιριών. Πατί πήρε την απόφαση αυτή; Άγνωστον. Πατί επέλεξε την Οδοντιατρική για να τη σπουδάσει και να την ασκήσει; Επίσης άγνωστον.

Το βέβαιον είναι ότι τόσο στην Αγγλία, όπου πήγε πρώτα, και στη συνέχεια στις ΗΠΑ έμαθε άριστα την αγγλική γλώσσα, γεγονός που τον βοήθησε και στην περαιτέρω σταδιοδρομία του. Στο βιογραφικό το οποίο υπέβαλε αργότερα για να εκλεγεί Καθηγητής στο Οδοντιατρικό Σχολείο του Πανεπιστημίου Αθηνών υπάρχει ένα σημαντικό χρονικό κενό. Αναφέρει ότι απεφοίτησε του γυμνασίου το 1898 και έκανε δύο χρόνια στη Νομική του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στη συνέχεια αναφέρει ότι ενεγράφη στη Σχολή Οδοντιατρικής του Northwestern στο Σικάγο, Σχολή την οποία ελάμπρυνε με τη διδασκαλία του ο μεγάλος G.V. Black (πατήρ). Αναφέρει στο βιογραφικό του ότι ύστερα από σπουδές τριών ετών έλαβε το πτυχίον της Οδοντιατρικής (DDS). Δεν αναφέρει όμως

ούτε πότε ακριβώς ενεγράφη ούτε πότε απεφοίτησε ακριβώς. Πατί; Άγνωστον. Αναφέρει ότι έλαβε το έτος 1911 την άδειαν ασκήσεως του Οδοντιατρικού Επαγγέλματος για την πολιτεία του Ιλινόις. Είναι γνωστό τοις πάσι ότι, για να ασκήσει κανείς το επάγγελμα του οδοντιάτρου στις ΗΠΑ, από τα παλιά χρόνια μέχρι και σήμερα, χρειάζεται η άδεια (licence) αλλά και η πιστοποίηση κάθε Πολιτείας (National – State Boards). Το περίεργον είναι ότι αυτές οι άδειες εχορηγούνται στον αιτούντα-ενδιαφερόμενο συνήθως αμέσως μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του και τη λήψη του διπλώματος Οδοντιατρικής DDS ή DMD. Πατί στην περίπτωση του Ν.Π μεσολάβησε τόσο μεγάλο κενό; Άργησε πολύ να πάρει το πτυχίον του; Τον είχε απορροφήσει η δημοσιογραφία στον Ελληνόγλωσσο Τύπο του Σικάγου; Άγνωστον.

Αναφέρει αμέσως παρακάτω στο βιογραφικό του ότι το ίδιο έτος με τη λήψη αδείας άσκησης προσελήφθη ως πρώτος βοηθός (ίσως το αντίστοιχο είναι teaching clinical instructor ή assistant) του Καθηγητού G.V. Black στο Northwestern. Μήπως λοιπόν η ανάγκη του να διοριστεί στο διδακτικό προσωπικό του Northwestern τον οδήγησε να επανενταχθεί στον χώρο της Οδοντιατρικής που πιθανώς είχε αφήσει; Άγνωστον.

Ιδιαίτερος πρέπει να υπογραμμιστεί η εθνική του δράσις. Παρ' όλο που ήτο πολύ καλά τακτοποιημένος στο Σικάγο, και πανεπιστημιακά και επαγγελματικά, τα άφησε όλα και γύρισε στην Ελλάδα για να προσφέρει τις υπηρεσίες του στο στράτευμα κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων. Αναφέρει ο ίδιος ότι έφθασε στην Ελλάδα στα τέλη του 1912 και απελύθη το θέρος του 1913. Δεν έχουμε λεπτομέρειες για τη στρατιωτική και ίσως πολεμική του δράση στο διάστημα αυτό. Θα υπάρχουν όμως στοιχεία στο τόσο καλά οργανωμένο Αρχείο της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, ίσως για κάποιον μελλοντικό μελετητή.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι, όποια και εάν ήταν η πολεμική δράση του Ν.Π., το γεγονός και μόνον ότι κάποιος πήρε την απόφαση να αφήσει τη ζωή την οποία είχε δημιουργήσει, να διαπλεύσει έναν ωκεανό κάνοντας ένα ταξίδι 20, 25 ή και 30 ημερών για να έλθει στην Ελλάδα και να προσφέρει τις υπηρεσίες του στην πατρίδα ήταν από μόνη της μία σπουδαία απόφαση και μία πράξη γενναία. Και όπως τα ιστορικά στοιχεία αναφέρουν, ήσαν χιλιάδες οι Ελληνο-Αμερικανοί οι οποίοι έσπυσαν να παρουσιαστούν για να υπηρετήσουν, και μάλιστα σε εμπόλεμη κατάσταση. Άλλες εποχές... άλλοι άνθρωποι!

Στη συνέχεια επέστρεψε στις ΗΠΑ, όπως αναφέρει, εξήσκησε την Οδοντιατρική μέχρι τέλους του 1919. Δεν μας αναφέρει εάν παραλλήλως συνέχισε την Ακαδημαϊκή του πορεία στο Πανεπιστήμιο Northwestern. Το 1920 επιστρέφει στην Ελλάδα, οπότε και λαμβάνει, μετά τις προβλεπόμενες εξετάσεις, και το πτυχίον του τότε Οδοντιατρικού Σχολείου. Το όνομά του εμφανίζεται στο Αρχείο των φοιτητών-πτυχιούχων του Οδοντιατρικού Σχολείου. Αναφέρει ο ίδιος στο βιογραφικό του ότι τον Ιούνιο του 1921 ύστερα από επιτυχή διαγωνισμό διορίστηκε Ειδικός Καθηγητής της Οδοντικής Χειρουργικής Παθολογίας και Θεραπευτικής «εν τω Οδοντιατρικώ Σχολείω». Υπάρχει το σχετικό έγγραφο στο Αρχείο της Οδοντιατρικής Σχολής. Στο διάστημα της θητείας του στο Οδοντιατρικό Σχολείο γράφτηκε ως πτυχιούχος της Οδοντιατρικής στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, δεν είναι σαφές σε ποιο έτος αλλά αναφέρει ότι κατέστη πτυχιούχος της Ιατρικής το 1923. Ακολούθως αναφέρει ότι κατέστη Διδάκτωρ της Ιατρικής το επόμενο έτος, 1924, καταθέτοντας διατριβή με τίτλο «Νέα μέθοδος προς νέκρωσιν του πολφού του οδόντος». Αναφέρει ο ίδιος στο βιογραφικό του ότι η μέθοδος αυτή θα «ξενίσει» καταρχήν τον οδοντίατρο αλλά

μελλοντικώς θα επικρατήσει. Τη διατριβή αυτή δεν μπορέσαμε να εντοπίσουμε ώστε να έχουμε σαφή εικόνα για την έκταση και τη δομή της. Περαιτέρω έρευνα στο Ιστορικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Αθηνών πιθανώς να μας δώσει απαντήσεις.

Προφανώς ο Ν.Π., εκτός από την έφεση που είχε για περαιτέρω κατάρτιση και εμπλουτισμό των ιατρικών του γνώσεων, χρειαζότο το πτυχίον και το διδακτορικό δίπλωμα της Ιατρικής προκειμένου να μπορέσει να διεκδικήσει και να καταλάβει θέση Καθηγητού πέραν αυτής του Διδασκάλου της Οδοντιατρικής.

Στο σημείο αυτό ας μας επιτραπεί να κάνουμε μία παρέμβαση και να εξηγήσουμε ότι από ιδρύσεως του Οδοντιατρικού Σχολείου και μέχρι της αναγνωρίσεώς του ως Σχολής το Καθηγητικό προσωπικό πέρασε από πολλές και ποικίλες έως και απίστευτες μεταβολές στον τίτλο του.

Αρχικώς εγίνοντο «Διδάσκαλοι», αργότερα Έκτακτοι Αυτοτελείς, πιο ύστερα Έκτακτοι Καθηγηταί Εκτάκτων Εδρών, πιο κάτω Μόνιμοι Αυτοτελείς Καθηγηταί Εκτάκτων Εδρών, τέλος Έκτακτοι επί Ζετή Θητεία Εκτάκτων και Τακτικών Εδρών. Σε κάθε «είδος», ή καλύτερα κατηγορία, υφίσταντο και διαφορετικά κριτήρια για την εκλογή. Όμως φαίνεται ότι το πτυχίον της Ιατρικής, καθώς και το διδακτορικό της, είχε καθοριστική σημασία.

Ο Ν.Π., στον οποίον αναφερόμαστε, είχε μία πολυκύμαντη και πολυτάραχη Ακαδημαϊκή ζωή μέχρι το 1950-51, οπότε αφυπηρέτησε χωρίς να μπορέσει να «δει» το Οδοντιατρικό Σχολείο να γίνεται Σχολή ή έστω Τμήμα Σχολής (εικ. 14). Στο διάστημα της μακράς αυτής Ακαδημαϊκής θητείας απολύθηκε και διορίστηκε ανάλογα με τις πολιτικές καταστάσεις της εποχής. Πρωτοστάτησε σε δραστηριότητες υπέρ της Οδοντιατρικής, είχε συνεχή παρουσία στα Ακαδημαϊκά, επιστημονικά, αλλά και στα επαγγελματικά δρώμενα. Δεν χωρά αμφιβολία

ότι οι προθέσεις και οι φιλοδοξίες του ήταν απόλυτα θετικές, άλλωστε οι ικανότητές του εδράζονταν στην επιστημονική του υποδομή. Το βασικό το οποίο πρέπει να περιγραφεί στα θετικά του είναι το γεγονός ότι, ακόμη και στα πολύ πολύ αρχικά στάδια της οδοντιατρικής εκπαίδευσης, προσπάθησε να βάλει το Οδοντιατρικό Σχολείο σε μία τροχιά ανάλογη με αυτή που είχε βιώσει στις ΗΠΑ. Πίστευε απόλυτα στην ανεξάρτητη Οδοντιατρική Εκπαίδευση, παίρνοντας από την Ιατρική αυτές τις γνώσεις που θα ήταν απολύτως απαραίτητες για να οικοδομηθεί μία επιστημονική φυσιογνωμία για τον οδοντίατρο που θα του εξασφάλιζε την αυτάρκεια σε κλινικό και επαγγελματικό επίπεδο.

Στα πρακτικά του τότε Οδοντιατρικού Σχολείου υπάρχουν πολλές εισηγήσεις του σχετικές με την αναγκαιότητα της ανεξαρτητοποίησης του Οδοντιατρικού Σχολείου και την ανάγκη για αναβάθμιση της οδοντιατρικής εκπαίδευσής. Ανάλογη αρθρογραφία του υπάρχει και στο περιοδικό το οποίο διηύθυνε και εξέδιδε, την «Οδοντιατρική Επιθεώρηση». Προσπάθησε να στηρίξει επιστημονικά κάθε εκδήλωση που λάμβανε χώρα στην περιορισμένη τότε οδοντιατρική κοινότητα. Ανέλαβε την προεδρία των δύο πρώτων Πανελληνίων Οδοντιατρικών Συνεδρίων, εξέδωσε σειρά μελετών οι οποίες αφορούσαν στην ευρύτερη ενημέρωση των οδοντιάτρων, έκαμε σειρά διαλέξεων για την ενημέρωση του κοινού, ανεμίχθη στα συνδικαλιστικά, όπου εξελέγη κατ'επανάληψιν στο Προεδρείο του Πανελληνίου Οδοντιατρικού Συλλόγου, ίδρυσε, και προήδρευσε επί σειρά ετών, τη μοναδική τότε επιστημονική Εταιρεία, την «Ελληνική Οδοντοστοματολογική Εταιρεία». Το καταστατικό της είναι δημοσιευμένο στην «Οδοντιατρική Επιθεώρηση» το 1927.

Ο Ν.Π υπήρξε αναντίρρητα προικισμένος και πολυτάλαντος, άνθρωπος που διέθετε ισχυρή προσωπικότητα, όμως, όπως συμβαίνει

συνήθως, τα άτομα αυτά συνδυάζουν τα πολλά θετικά στοιχεία του χαρακτήρα τους και με αρνητικές αποχρώσεις – και ο Ν.Π αποτελεί μία χαρακτηριστική περίπτωση. Λόγω της εκρηκτικής ψυχοσύνθεσής του και του παρορμητικού του χαρακτήρα, δημιούργησε προστριβές ή τουλάχιστον συμμετείχε σε σειρά έντονων αντιπαραθέσεων με συνεργάτες και συναδέλφους του τόσο στον Ακαδημαϊκό όσο και στον επαγγελματικό-συνδικαλιστικό χώρο. Έχοντας μέσα στα άλλα και το χάρισμα της έκφρασης τόσο στον προφορικό αλλά και στον γραπτό λόγο, δεν δίστασε να αρθρογραφήσει με μοναδική οξύτητα εναντίον όποιου αντετίθετο ή, το χειρότερο, νόμιζε ότι αντετίθετο στις απόψεις και στις αρχές του. Έχουν καταγραφεί δύο σημαντικές αντιπαραθέσεις του και ίσως η λέξη «ρήξις» να αποτυπώνει καλύτερα τα γεγονότα. Η πρώτη ήταν από την αρχή της Ακαδημαϊκής του θητείας με τον Καθηγητή Λ. Κόκκορη, πρώτον Καθηγητή της Οδοντιατρικής και Στοματολογίας στην Ιατρική Σχολή, η οποία διήρκησε από του διορισμού του Ν.Π στο Οδοντιατρικό Σχολείο (1921;) μέχρι τον θάνατο του Λ. Κόκκορη (1937). Λεπτομερώς η ρήξη αυτή περιγράφεται σε άλλο δημοσίευσμά μας στο προηγούμενο τεύχος του περιοδικού μας. Εδώ απλώς θέλουμε να υπενθυμίσουμε ότι η διένεξις και στη συνέχεια η ρήξη ξεκίνησε όταν ο νεοεκλεγείς Καθηγητής του Οδοντιατρικού Σχολείου Ν.Π ζήτησε τη μετακίνηση του Λ. Κόκκορη από την Ιατρική Σχολή στο Οδοντιατρικό Σχολείο για να τον υποστηρίξει και να τον βοηθήσει, αυτό όμως δεν έγινε. Ο Κόκκορης εστάθη αμετακίνητος σε κάτι τέτοιο το οποίο θεωρούσε αδιανόητον, ο δε Ν.Π εξαγριώθηκε κυριολεκτικά φθάνοντας στο σημείο να αποκαλέσει τον Κόκκορη «ανισόρροπο», «ψυχασθενή», «τρελό», κλπ. λέξεις που βέβαια δεν τιμούσαν καθόλου την Ακαδημαϊκή και επιστημονική ποιότητα του Ν.Π. Σίγουρα ο Λ. Κόκκορης, «άχρωμος και άοσμος» και χωρίς να

μπορεί να συγκριθεί με τον Παπαντωνόπουλο από πλευράς προσωπικότητας, δεν άξιζε ούτε τέτοιας κριτικής ούτε τέτοιων χαρακτηρισμών. Ο Κόκκορης ετήρησε «αιδήμονα σιγή», αλλά όμως μέχρι τέλους δεν υπεχώρησε. Όταν ο Κόκκορης απεβίωσε (1937), ο Ν.Π ως Καθηγητής και Πρόεδρος του Οδοντιατρικού Συλλόγου εξεφώνησε επικήδειο υμνώντας τον αντίπαλό του με τα ωραιότερα λεκτικά σχήματα. Ο Αιμ. Δημητριάδης αναφέρεται και σχολιάζει το γεγονός μάλλον ειρωνικά.¹

Άλλη σημαντική ρήξη ήταν αυτή του Ν.Π με τον Ευθύμιο Παπαντωνίου, Καθηγητή της Οδοντιατρικής από το 1930 μέχρι το 1968-69. Δεν θα μπορούσε να τύχουν δύο Πανεπιστημιακοί με ισχυρό όραμα και αγάπη για το τότε Οδοντιατρικό Σχολείο που να έχουν τόσο εκ διαμέτρου αντίθετους χαρακτήρες. Δυστυχώς όμως κάτι ανάλογο το βιώσαμε και στη σύγχρονη ιστορία της Οδοντιατρικής Σχολής.^{2,3}

Ο μεν Ν.Π., όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ήταν ενθουσιώδης, παρορμητικός, ενίοτε εκρηκτικός, με σαφή νοοτροπία «οικονομο-εμπορική», χειμαρρώδης, χωρίς μέτρο σε πολλές εκδηλώσεις της Ακαδημαϊκής αλλά και της καθημερινής ζωής. Σαφώς διακατείχεται από το σύνδρομο «τα ξέρω όλα» και «ό,τι κάνω είναι το σωστό», και λοιπά.

Εντελώς αντίθετη προσωπικότητας ήταν ο Ε. Παπαντωνίου. Με βαθιά αγάπη για την Οδοντιατρική και το Οδοντιατρικό Σχολείο, με ευρείς ορίζοντες, με φιλοδοξίες για κάτι το καλύτερο, δωρικός στη συμπεριφορά, με υψηλό βαθμό αυτοελέγχου, αυστηρός, κάθετος, είχε ως βασική αρχή της δραστηριότητός του ότι οδοντιατρική εκπαίδευση δεν σημαίνει να φτιάχνεις κτίρια, εργαστήρια ή προγράμματα σπουδών αλλά να «φτιάχνεις» (δημιουργείς) το διδακτικό προσωπικό το οποίο θα μπορέσει να τα υλοποιήσει. Έτσι προέτρεπε το διδακτικό προσωπικό που τον περιέβαλλε για περαιτέρω σπουδές, δεύτερο πτυχίο, ξένες γλώσσες,

μετάβαση στο εξωτερικό. Συγκρίνοντας τους δύο άνδρες, Ν.Π και Ευθ. Παπαντωνίου, είναι νομίζω εντυπωσιακό ότι ο πρώτος ύστερα από Ακαδημαϊκή θητεία τριάντα ετών δεν άφησε πίσω του κανέναν «διάδοχο», ενώ, αντίθετα, ο δεύτερος άφησε γενεά ολόκληρη Καθηγητών, υφηγητών και πανεπιστημιακούς οι οποίοι τίμησαν το Οδοντιατρικό Σχολείο και τη Σχολή αργότερα. Συμπτωματικό; Τυχαίο; Δεν μπορεί να απαντήσει κανείς αλλά οπωσδήποτε ενδεικτικό.^{4,5} Το βασικό αίτιο της ρήξης μεταξύ των δύο ανδρών ήταν το γεγονός ότι ο Ν.Π είχε διαρκώς στο μυαλό του κάποια εμπορικής φύσεως δραστηριότητα, π.χ. η έκδοση ενός περιοδικού που θα αφορούσε στην Οδοντιατρική αντιμετωπιζόταν ως «εμπορική πράξη». Αντίθετα, ο Παπαντωνίου το έβλεπε ως προσφορά προς τον οδοντίατρο και γι' αυτό, όταν πήρε την απόφαση για την έκδοση του περιοδικού «Οδοντοστοματολογική Πρόοδος», κάλεσε τους συνεργάτες του, και με πρώτον τον ίδιο, να συνεισφέρουν και να ενισχύσουν οικονομικά την έκδοση. Λέγεται ότι κάποια φορά εκεί γύρω στα 1945-46, όταν συζητούσαν οι Παπαντωνόπουλος και Παπαντωνίου για την έκδοση περιοδικού –την επανέκδοση της «Οδοντιατρικής Επιθεώρησης» ή την έκδοση κάποιου καινούριου– όπερ και εντέλει εγένετο, ο Παπαντωνίου μπήκε στο γραφείο του στο Οδοντιατρικό Σχολείο, πέταξε την τσάντα του στο γραφείο, κάτι που δεν το συνήθιζε, και είπε μεγαλοφώνως: «Αδυνατώ να συνεννοηθώ μαζί του, ο άνθρωπος αυτός, δηλαδή ο Παπαντωνόπουλος, έχει νοοτροπία εμπόρου της οδού Αθηνάς». Όχι εμπόρου της οδού Ερμού, όπου τότε ήσαν «τα καλά» εμπορικά, αλλά της οδού Αθηνάς, όπου είχαν στέγη δευτερότερα εμπορικά καταστήματα.⁶⁻⁹

Σημαντικά επιβάρυνε τη σχέση των δύο ανδρών η περίοδος των ετών της Κατοχής, 1941-44, οπότε ο Ν.Π. δεν προφύλαξε το όνομά του όπως θα έπρεπε αλλά δυστυχώς άφησε

να κηλιδωθεί. Υπήρξαν καταγγελίες φοιτητών και φοιτητριών που τον κατηγορούσαν για γεγονότα που σε καμία περίπτωση δεν τον τιμούσαν. Για τα θέματα αυτά έγιναν ανακρίσεις, συζητήθηκαν στη Σύγκλητο, διέρρευσαν και στον ημερήσιο Τύπο. Εντέλει, ο Ν.Π απηλλάγη αλλά η ζημιά είχε γίνει. Αντίθετα, ο Παπαντωνίου είχε τηρήσει στο διάστημα αυτό υποδειγματική στάση και συμπεριφορά. Οι λεπτομέρειες των γεγονότων αυτών δεν υπάρχει λόγος να δημοσιοποιηθούν, ύστερα άλλωστε από 65 χρόνια δεν θα ωφελούσαν κανένα. Υπάρχουν άλλωστε καταγεγραμμένα στα πρακτικά – Αρχείο της Οδοντιατρικής Σχολής. Μπορεί όμως να εξαχθούν πολύ χρήσιμα συμπεράσματα επ' ωφελεία των νεότερων διδασκόντων της Οδοντιατρικής, για το πώς δηλαδή θα πρέπει να αποφεύγονται οι παρεκτροπές και τα «Ακαδημαϊκά» λάθη.

Ο Ν. ΠΑΠΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Είναι απολύτως καταγεγραμμένη η αγάπη και το ενδιαφέρον του Ν.Π για το Οδοντιατρικό Σχολείο. Ήθελε, όσο μπορούσε, να σπρώξει προς τη Σύγχρονη Οδοντιατρική Εκπαίδευση. Με τη διδασκαλία του ο ίδιος κάλυπτε σχεδόν όλες τις ειδικότητες της τότε Οδοντιατρικής. Στην ουσία, το μάθημά του περιελάμβανε την Οδοντική Χειρουργική Παθολογία και Θεραπευτική, που περιελάμβανε όμως και στοιχεία Ιστολογίας Στόματος, Διαγνωστικής, Προληπτικής Οδοντιατρικής, Παιδοδοντιατρικής, Περιοδοντολογίας, κ.λπ.

Γεμάτος όρεξη και διάθεση για το «καλύτερο» αφοσιώθηκε στη δραστηριότητα του Οδοντιατρικού Σχολείου. Ο Γ. Βουγιουκλάκης αναφέρει διεξοδικά όλες τις ενέργειες του Ν.Π για οργάνωση και εμπλουτισμό του Εργαστηρίου σε θέματα Οδοντικής Χειρουργικής.¹⁰

Αντίστοιχη είναι και η προσπάθειά του

για τη βελτίωση των υποδομών, των μέσων αλλά και της προσέγγισης στην αντιμετώπιση των περιοδοντικών νόσων – ό,τι εθεωρείτο περιοδοντική νόσος εκείνη την εποχή. Στο σύγγραμμά του παρουσιάζονται σειρές από εργαλεία αποτρύγωσης και απόξεσης. Είναι εντυπωσιακό ότι από εκείνη τη μακρινή πλέον εποχή είχε αντιληφθεί και είχε δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην καθημερινή στοματική υγιεινή ως μέσον πρόληψης αλλά και θεραπείας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνει και στη σύγκλιση των δοντιών, πρωτίστως στον τρόπο άρθρωσης των μασητικών επιφανειών. Ο χρόνος διδασκαλίας του μαθήματός του αλλά κυρίως η εργαστηριακή και κλινική άσκηση σε αυτό στα χρόνια της καθηγεσίας του άλλαξε πολλές φορές. Όλα αυτά αναφέρονται στις Επετηρίδες του Πανεπιστημίου Αθηνών. Σε γενικές γραμμές, η διδασκαλία του μαθήματος ξεκίνησε από το Α' έτος σπουδών –τότε δεν υπήρχαν εξάμηνα– και έφθανε μέχρι και το Δ' έτος, με αποκορύφωμα την κλινική άσκηση επί ασθενών στην οποία οι φοιτητές εξησκούντο σε ολόκληρο το εύρος του μαθήματος. Βεβαίως, το ζητούμενο τώρα δεν είναι το πόσες ώρες προβλέπετο άσκηση των φοιτητών ή εάν αυτές εντέλει επραγματοποιούντο, αλλά να τονιστεί ότι από την εποχή εκείνη υπήρχε συνδυαστική κάλυψη του θέματος θεωρητικά, εργαστηριακά και κλινικά. Στη διδακτική του προσπάθεια-δραστηριότητα ο Ν.Π. είχε και την υποστήριξη του βοηθητικού προσωπικού. Να διευκρινίσουμε εδώ ότι ολόκληρο το σύστημα εκπαίδευσης ήταν αυστηρά «καθηγητοκεντρικό» – το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό ήσαν οι επιμελητές και οι βοηθοί ήσαν απλώς οι «υπόλοιποι»! Μάλιστα ακόμα και επίσημα έγγραφα του Πανεπιστημίου, για παράδειγμα, αντί να αναφέρουν «η Έδρα Παθολογικής Ανατομικής» αναφέρουν «η Έδρα του κ. Μελισσηνού»!!!! Εύκολα μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι ο βοηθός, ακόμα και ο Επιμελητής, ήταν στην απόλυτη και αποκλειστική

διάθεση και κρίση του Καθηγητή για ανανέωση της θητείας του. Ήτο δυνατόν ο βοηθός να παραμείνει και πέντε τριετίες χωρίς να έχει γίνει μόνιμος και οποιαδήποτε στιγμή ο Καθηγητής - αυτοκράτωρ να του ανακοίνωνε ότι η θητεία του έληξε και να προσλαμβάνονταν άλλος βοηθός. Αντίστοιχα ήταν και τα πράγματα με τον Επιμελητή. Αν υπολογίσουμε δε ότι ο τότε βοηθός και Επιμελητής του Οδοντιατρικού Σχολείου δεν είχε πτυχίο Ιατρικής, άρα και διδακτορικό, δεν ηδύνατο να σταθεί καν στο πλάι των άλλων Επιμελητών της Ιατρικής Σχολής.

Ωστόσο πρέπει να αναφέρουμε και να τιμήσουμε την προσφορά του τότε βοηθητικού προσωπικού και φυσικά τω λόγω και τη μνήμη τους. Το τότε βοηθητικό διδακτικό προσωπικό ήταν:

Ο Δ. Πολυχρονέας, ο οποίος ύστερα από αρκετών ετών θητεία ως βοηθός-επιμελητής δέχτηκε δυστυχώς να γίνει Καθηγητής (Ειδικός) της Ορθοδοντικής όταν στην περίοδο της δικτατορίας Κονδύλη είχαν απολυθεί οι Ν. Παπαντωνόπουλος, Ε. Παπαντωνίου και Στ. Σπεράντζας. Το 1936 οι απολυθέντες επανήλθαν και ο Ν.Π ζήτησε την κεφαλή του Πολυχρονέα «επί πίνακι». Έτσι, ο Πολυχρονέας παραιτήθη (;) –απελύθη (;)–, ωστόσο δεν επανήλθε ποτέ στο Οδοντιατρικό Σχολείο.

Ο Δημοσθένης Τζώτζης και όχι Τζώρτζης, όπως συνήθως αναφέρεται, ήρchiσε τη θητεία του το 1928 ως βοηθός και την ολοκλήρωσε ως Επιμελητής το 1955. Υπήρξε σοβαρός και απαιτητικός –όχι αναγκαστικά αυστηρός– στην επιτέλεση των καθηκόντων του. Συνέγραψε μερικές επιστημονικές εργασίες οι οποίες δημοσιεύθηκαν κυρίως στο περιοδικό «Οδοντιατρική Επιθεώρηση» και λίγο πριν αφυπηρετήσει εξέδωσε σε συνεργασία με τον Ι. Κιαπεκάκη τη μονογραφία με τίτλο «Οδοντική Μορφολογία» (1953).^{12,13} Μακρά θητεία στο Εργαστήριο είχε και ο Πέτρος Ζωιτόπουλος (1936-1959).

Αυστηρός και πολύ «υπηρεσιακός» δεν δίσταζε να παρατηρήσει, να επιπλήξει, ακόμα και να τιμωρήσει φοιτητάς όταν παραβίαζαν τις προβλεπόμενες διαδικασίες. Δεν άφησε ιδιαίτερο συγγραφικό έργο, κατέστη όμως Διδάκτωρ του Οδοντιατρικού Τμήματος το 1959 με θέμα «Συμβολή εις την μελέτην της μορφολογίας της πολφικής κοιλότητος των μονίμων οδόντων». Εισηγητής ήταν ο Καθ. Ε. Παπαντωνίου.^{10,13} Με μικρότερες θητείες προσέφεραν τις υπηρεσίες τους ο Κοσμάς Αραβαντινός – ο οποίος έγινε για λίγα χρόνια Καθηγητής της Β' Έδρας της Οδοντικής Χειρουργικής Παθολογίας και Θεραπευτικής. Ως πτυχιούχος της Ιατρικής εγένετο διδάκτωρ της Ιατρικής με μία θαυμάσια μελέτη με τίτλο «Αι παροδοντικά κύστεις». Ήτο επιτυχημένος οδοντίατρος και παράλληλα θεράπων οδοντίατρος του Πρωθυπουργού –τότε– Ιωάννου Μεταξά. Σίγουρα με την υποστήριξη του Μεταξά ιδρύθηκε η Β' Έδρα της Οδοντικής Χειρουργικής Παθολογίας και Θεραπευτικής και ο Αραβαντινός την κατέλαβε ως Ειδικός Καθηγητής. Ας σημειώσουμε ότι ο Μεταξάς ηρέσκετο στη δημιουργία Εδρών στο Πανεπιστήμιο. Έντονη θα παραμείνει στη μνήμη όλων των συναδέλφων η δημιουργία στην Ιατρική Σχολή Έδρας, άκουσον άκουσον, «Υδρολογίας και Ιατρικής Κλιματολογίας» με σκοπό να την καταλάβει ο γαμβρός του Ευγένιος Φωκάς –ο οποίος ήταν ικανός παθολόγος–, διότι τότε όλες οι Έδρες Παθολογίας του Πανεπιστημίου ήσαν κατελημμένες. Πέθανε νέος, το 1943. Μπορούμε να αναφέρουμε ακόμα και τον Α. Τζωρτζόπουλο, ο οποίος πολύ αργότερα έγινε Καθηγητής της Οδοντικής Χειρουργικής στο Οδοντιατρικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Πλήρη κατάλογο με χρονολογίες υπηρεσίας του βοηθητικού προσωπικού αναφέρει στο βιβλίο του ο Γ. Βουγιουκλάκης (σ.136).^{14,15}

Πληροφορίες για την περίοδο αυτή, και ειδικά για τον Ν.Π, θα μπορούσε να λάβει κα-

νείς από το βιβλίο του Α. Τσουκανέλη με τίτλο «Χρυσούν Ιωβηλαίο»¹⁷. Όμως το βιβλίο αυτό γράφτηκε όταν ο συγγραφέας του είχε διαμορφώσει μία κάθετα αντίθετη θέση προς όλους, καθώς και απόλυτα απορριπτική θέση για ολόκληρη σχεδόν την οδοντιατρική οικογένεια της εποχής του. Μην μπορώντας να δεχθεί την απόρριψή του και από τις δύο οδοντιατρικές σχολές καταφέρεται με λάβρο και εμπαθή τρόπο εναντίον του Ν. Παπαντωνόπουλου, του Ε. Παπαντωνίου, του Κ. Βρότσου, του Χ. Χαραλαμπάκη, του Β. Χαραλαμπάκη, του Αν. Αναστασιάδη, της Στοματολογικής Εταιρείας, της Εταιρείας Οδοντοστοματολογικής Ερεύνης, και άλλων. Ασφαλώς όποιος μελετά την Ιστορία της Νεότερης Ελληνικής Οδοντιατρικής πρέπει να ανατρέξει και στο βιβλίο του Τσουκανέλη, αλλά να το μελετήσει με ιδιαίτερη προσοχή, κριτική αξιολόγηση και επιφυλάξεις.¹⁶

Ο Ν.Π πρωτοστάτησε στη δημιουργία-ίδρυση της Εν Αθήναις Οδοντοστοματολογικής Εταιρείας, η οποία ξεκίνησε τη δραστηριότητά της το 1924 και την ολοκλήρωσε με τον Πόλεμο και την Κατοχή. Συνήρχετο περίπου μια φορά ανά δίμηνο χωρίς αυτό να είναι σταθερό, ενώ οι συνεδριάσεις ελάμβαναν μέρος είτε στο Αμφιθέατρο του Πανεπιστημίου Αθηνών είτε στην Αίθουσα του Φιλολογικού συλλόγου «Παρνασσός» ή στην Αίθουσα της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας. Πολλοί συνάδελφοι της τότε εποχής ομίλησαν από του βήματος της Εταιρείας αυτής. Αναφέρουμε μερικά από τα ονόματα: Πανταζής, Καρέκλης, Σπανός, Πηχεών, Χριστοφαρής, Αιλιανός, Σπεράντζας, Λουρίδης, Κονταρίνης, κ.ά. Παράλληλα, ταξίδεψε, και για τα δεδομένα της εποχής αρκετά, εκπροσωπώντας την Ελλάδα σε διεθνή συνέδρια στις ΗΠΑ, στο Λονδίνο, στο Παρίσι, στη Ρώμη, στην Κωνσταντινούπολη, και αλλού (εικ. 1-7).

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ»

Το περιοδικό αυτό αποτελεί γέννημα θρέμμα του Ν.Π. Η έκδοσή του άρχισε το 1924 και περατώθηκε το 1940 με την κήρυξη του πολέμου. Φυσικά τω λόγω και με τα δεδομένα της εποχής, η έκδοσή του εγίνετο σε άτακτα διαστήματα παρά την αναγραφόμενη σε κάθε τεύχος ημερομηνία. Το χαρτί εκτύπωσης ήτο ευτελές και φυσικά ασπρόμαυρο. Συνήθως περιελάμβανε δύο τυπογραφικά 16σέλιδα μικρού σχήματος. Την επιμέλεια είχε ο ίδιος ο Ν.Π, γι' αυτό ακριβώς και δύσκολα θα βρει κανείς λάθη. Επαναλαμβάνουμε ότι ο Ν.Π είχε ιδιαίτερη ευχέρεια στον γραπτό αλλά και στο προφορικό λόγο. Εντύπωση κάνει και η από το πρώτο τεύχος εμφάνιση διαφημίσεων, κάτι το οποίο ήταν ασυνήθιστο τότε. Οι καταχωρίσεις διαφημίσεων, «ρεκλάμες» τις έλεγαν τότε, δείχνει πόσο προνοητικός ήταν και πόσο έβλεπε μπροστά σε θέματα οικονομικής διαχείρισης. Αντιθέτως, στο θέμα αυτό ο Ε. Παπαντωνίου, όταν πρωτοστάτησε στην έκδοση του περιοδικού «Οδοντοστοματολογική Πρόοδος» (1946), ήταν κάθετα αρνητικός, έλεγε δε ότι οι «ρεκλάμες εντέλει θα φθάσουν να καθοδηγούν ένα επιστημονικό περιοδικό». Πίστευε, όπως και έγινε με πρώτον τον ίδιο, ότι η οικονομική υποστήριξη ενός περιοδικού θα πρέπει να γίνεται από τους Εταίρους-ιδρυτές τής εκάστοτε επιστημονικής εταιρείας, στην προκειμένη περίπτωση της Εταιρείας Οδοντοστοματολογικής Ερεύνης και τους συνδρομητές της.^{2,8,9,11,16}

Ο Ν.Π βρήκε και έναν άλλο τρόπο να υποστηρίξει το περιοδικό του. Αναφέρει κάτω από τον τίτλο του περιοδικού ότι είναι όργανο του Συλλόγου των φοιτητών της Οδοντιατρικής Πανεπιστημίου Αθηνών. Κάτι τέτοιο βέβαια δεν ήταν αλήθεια, αλλά με τον τρόπο αυτό σίγουρα θα επετύγχανε κάποιες φορολογικές απαλλαγές, και με τη μέθοδο των

«εργασιών τελειοφοίτων» συγκέντρωνε και «ύλη», δηλαδή εργασίες για τη συμπλήρωση του κάθε τεύχους (εικ. 8-10).

Το αληθές είναι ότι μη υπάρχοντος και άλλου οδοντιατρικού περιοδικού την περίοδο εκείνη φιλοξένησε στις σελίδες του εργασίες μικρές ή μεγάλες, πρωτότυπες ή μεταφράσεις από όλους τους «καλούς» οδοντιάτρους της εποχής που είχαν επιστημονικές «ανησυχίες». Αναφέρουμε μερικά ονόματα της εποχής: Ε. Παπαντωνίου, Θ. Θεοδώρου, Κ. Βρότσος, Στ. Σπεράντζας, Γ. Κεφαλάς, Ο. Λουρίδης, Γ. Φίλιππας, Γ. Κρίκος, κ.ά.

Πιστεύουμε ότι θα άξιζε τον κόπο μία πλήρης καταγραφή και μελέτη του συγκεκριμένου περιοδικού από κάποιον οδοντίατρο με τη συνεργασία εξειδικευμένου στη βιβλιογραφία μελετητή ώστε να παρουσιαστεί το σύνολο των επιστημονικών εργασιών κατά συγγραφέα και ειδικότητα, σ' όλη τη διαδρομή των 16 ετών της κυκλοφορίας του. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον και συναισθηματικά φορτισμένο είναι το τελευταίο τεύχος του περιοδικού, τον Δεκεμβρίου 1940, όπου υπάρχει επιστολή του Ν.Π στην αγγλική γλώσσα προς όλες τις Οδοντιατρικές Σχολές του κόσμου με την οποία καταγγέλλεται η απροκάλυπτη φασιστική επίθεση εναντίον της Ελλάδος. Επίσης, εντύπωση κάνει η ευχή για το Νέον Έτος 1941, όπου εκφράζεται η ευχή να είναι Νικηφόρο!!! (εικ. 11-15)¹⁴

Ιδιαίτερα πρέπει να τονίσουμε και να υπογραμμίσουμε την «αντίληψη» που είχε σχετικά με την Υγιεινή του Στόματος, την π ρ ό λ η ψ η και τη φροντίδα για το «παιδί». Ομίλησε και αρθρογράφησε επανειλημμένα για τη σημασία και την αναγκαιότητα της ιδρύσεως παιδοδοντιατρικών κλινικών. Και αυτά στις αρχές της δεκαετίας του '30 (εικ. 10).

Σημαντική ήταν ακόμα και η πεποίθησή του ότι ήτο αναγκαία η συνεχής ενημέρωση και βελτίωση των γνώσεων των οδοντιάτρων, και γι' αυτό οργάνωσε μετεκπαιδευτικά μαθήματα για

το 1940, αλλά η διεθνής πολιτικο-στρατιωτική κατάσταση ακύρωσε την προσπάθεια αυτή. Ο ίδιος όμως δεν παραιτήθηκε από την ιδέα αυτή και με συνεχείς ομιλίες και διαλέξεις του προς το ευρύ οδοντιατρικό κοινό αγωνίστηκε να μεταφέρει σύγχρονες και επίκαιρες γνώσεις. Δυστυχώς όμως στην περίοδο της Κατοχής το όνομά του ενεπλάκη σε πολύ δυσάρεστες καταστάσεις, οπότε μετά την απελευθέρωση, το 1944, δεν διέθετε πλέον την καλή «αύρα» και φήμη που είχε προ του πολέμου. Πλησίαζαν άλλωστε και τα χρόνια αφυπηρέτησης και μία σταδιακή άμβλυνση των πνευματικών του δυνατοτήτων τον οδήγησαν σε αποφάσεις πραγματικά ακατανόητες αλλά και αδικαιολόγητες όπως, π.χ., να εξετάζει φοιτητάς αλλά και φοιτητριάς το «βράδυ» στο σπίτι του! Ο αυστηρός Παπαντωνίου τον είχε κατακεραυνώσει για τις ενέργειές του αυτές.^{3,7}

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ

Το συγγραφικό έργο του Ν.Π υπήρξε ευρύ και πολύπλευρο. Μη λησμονούμε ότι, όπως κατ' επανάληψη έχουμε αναφέρει, διέθετε ιδιαίτερη άνεση στη συγγραφή. Περιλαμβάνει σύγγραμμα σε πλήρη αλλά και συνοπτική μορφή, μονογραφίες, μελέτες, δημοσιευμένες κυρίως στο περιοδικό «Οδοντιατρική Επιθεώρησης», κείμενα από ομιλίες και διαλέξεις του, μεταφράσεις-περιλήψεις ξένων δημοσιευμάτων, κείμενα που αφορούν σε συνδικαλιστικά θέματα, κ.ά.^{5,13}

«Αι αφορμαί των παθήσεων των ούλων»

Ο Ν.Π το 1920 δημοσίευσε την πρώτη του μελέτη με τίτλο «Αι αφορμαί των παθήσεων των ούλων» (εικ. 8). Αν και πρόκειται ουσιαστικά για μία μάλλον σύντομη μονογραφία εκτάσεως 18 σελίδων, κάνει μία πολύ εμπειριστατωμένη ανασκόπηση των επικρατουσών τότε απόψεων των G.V. Black, Talbott, Ziggler, κ.ά., σχετικά με την αιτιοπαθγένεια των περιοδοντικών

νόσων. Ιδιαίτερα εντυπωσιάζει η κατακλείς του κειμένου, όπου γράφει «θέσαμε προ υμών ζήτημα απλούν μεν, αλλά πολύ σπουδαίον διά την κοινωνίαν και διά τον κλάδον ημών. Θέσατε ως έμβλημα ημών το θα κάμω το καλύτερον που ημπορώ και η μάστιξ ήτις ανηλεώς πλήττει τα στόματα του κόσμου υπό μορφήν ουλίτιδος θα εκλείψει»!!! Και αυτά το 1920!!!

Το σύγγραμμα «Οδοντική Χειρουργική Παθολογία και Θεραπευτική»

Το σύγγραμμα αυτό κυκλοφόρησε το 1927 από τον εκδοτικό οίκο Κορωναίου και Δεναξά. Εκτυπωτικά ήταν άρτια τυπωμένο σε καλό χαρτί και με ευκρινείς φωτογραφίες και σχήματα. Καταλάμβανε έκταση 555 σελίδων και κυκλοφόρησε σε δύο μορφές δεμένο (δεδεμένον!!!) και χαρτόδετο. Με την κυκλοφορία του κατέστη αμέσως best-seller και εξηντλήθη εντός διμήνου. Δεν υπήρξε φοιτητής της Οδοντιατρικής ο οποίος να μην το είχε προμηθευτεί. Και στην περίπτωση αυτή πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι δεν υπήρξε «πίεση» προς τους φοιτητές για να το αγοράσουν. Αλλά και οι ασκούντες οδοντίατροι έσπευσαν να το προμηθευτούν. Σύντομα έγινε ανατύπωση και το 1947 επανέκδοσις, χωρίς να είναι σαφές ποιες αλλαγές είχαν η πρώτη και η δεύτερη έκδοση. Το βιβλίο αυτό, μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες στην οδοντιατρική βιβλιογραφία, διαβάστηκε μέχρι τη δεκαετία του 1950. Το 1938 έγινε επανέκδοση σε συνοπτική μορφή για να αντιμετωπιστούν τα μεγάλα έξοδα εκτύπωσης!¹⁷

Το περιεχόμενό του καλύπτει την Ανατομική των οδόντων, την Οδοντική Χειρουργική με τις ταξινομήσεις κατά G.V. Black. Έμφαση δίνει στα εμφρακτικά υλικά και ιδιαίτερος στον χρυσό. Ακολουθεί μεγάλο κεφάλαιο ειδικά για το αμάλαμα, το οποίο ο Ν.Π. κατ' επανάληψη είχε αποκαλέσει ο «σιωπηλός σύμμαχος του οδοντιάτρου», καθώς και υποκεφάλαια για τις

κονίες και τη γουταπέρκα. Ακολουθεί το μέρος με την παθολογία των σκληρών ιστών των οδόντων, ενώ το τέταρτον μέρος αναφέρεται στην τερηδόνα και στις νόσους του πολφού. Ακολουθεί η περιγραφή της ενδοδοντικής θεραπείας και το βιβλίο ολοκληρώνεται με την περιγραφή των νόσων του περιοδοντίου, κεφάλαιο το οποίο καταλαμβάνει τις σελίδες 370-530. Να σημειώσουμε εδώ ότι ο Ν.Π. έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην αντιμετώπιση των νόσων του περιοδοντίου. Η ταξινόμηση την οποία ακολουθεί, ασφαλώς με τα σημερινά δεδομένα, είναι εκτός πραγματικότητας αλλά για τη δεκαετία του '20 ήταν σύμφωνη με τα διεθνώς κρατούντα. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός της συσχέτισης μεταξύ γενικών (συστημικών) νοσημάτων και περιοδοντικών νόσων, τότε μια πρωτοποριακή άποψη η οποία υφίσταται και ενισχύεται στις ημέρες μας. Το σημαντικότερο όμως στοιχείο το οποίο αναφέρεται είναι ότι έδειξε και υπογράμμισε τη «γειτνίαση» και «συγγένεια» μεταξύ των οδοντιατρικών ειδικοτήτων Ενδοδοντολογίας, Οδοντικής Χειρουργικής, Περιοδοντολογίας, Παιδοδοντίας και Προληπτικής. Ακόμα δε και στη Στοματολογία αφιερώνει παραγράφους. Γι' αυτό και όπως γράψαμε προηγουμένως το βιβλίο αυτό αποτέλεσε τη βάση μελέτης για τον οδοντίατρο των δεκαετιών '20, '30 και '40. (εικ. 9).

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

1. Αι αφορμαί των παθήσεων των ούλων. Μονογραφία. Αθήναι 1920.
2. Νέα μέθοδος προς Νέκρωσιν του πολφού των οδόντων. Διδακτορική Διατριβή, Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών 1924.
3. Υγιεινή του στόματος ως συντελεστής Υγείας του καθ' όλου οργανικού συστήματος. Οδοντιατρική Επιθεώρησις 1925.

4. Η φατνιακή πυόρροια. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1925.
5. Τα τρία ζωτικά σημεία προβλήματα εν τη Οδοντιατρική. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1926.
6. Το έβδομον Διεθνές συνέδριον της Οδοντιατρικής. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1927, σ. 2.
7. Κάταγμα επιπλεγμένον της κάτω γνάθου. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1927, σ. 257.
8. Το πρόβλημα της ασηψίας εν τω στόματι. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1927, σ. 291.
9. Το θεμέλιον της ευγονίας των οδόντων. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1927, σ. 266.
10. Οδοντική Χειρουργική Παθολογία Θεραπευτική. Αθήναι 1927. σ.555.
11. Θεραπευτικά σημειώματα. Συγκολλητικός χρυσός. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1929, σ. 127-128.
12. Νεκρολογία Καθ. Κ. Σάββα. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1929, σ. 284-286.
13. Η υγιεινή του στόματος και οι εκ της παραμελήσεως ταύτης κίνδυνοι. Διάλεξις εν τη αιθούση της Αρχαιολογικής Εταιρείας 19/12/1929. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1930, σ. 80-93.
14. Η ευτυχία διά των οδόντων. Διάλεξις 1929/13/12ον εν τη Πανεπιστημιακή Λέσχη. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1930, σ. 55-63.
15. Θεραπευτικά σημειώματα. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1930, σ. 64-65.
16. Οι πτυχιούχοι οδοντίατροι και το συνέδριον. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1930, σ. 1-4.
17. Η ευθύνη του οδοντίατρου εν τη εφαρμογή της Προληπτικής Οδοντιατρικής. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1931.
18. Καθορισμός της ηλικίας του ατόμου εν τη ιατροδικαστική διά των οδόντων. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1932.
19. Παιδοδοντικά κλινικά. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1933.
20. Περί ιδρύσεως Παιδοδοντικής Κλινικής. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1933.
21. Αποχαιρετιστήριο Μάθημα προς τους πτυχιούχους έτους 1934. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1935, σ. 25-33.
22. Το μέλλον της Οδοντιατρικής. Ανακ. στο Τουρκικό Οδοντιατρικό Συνέδριον. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1935, σ. 34-37.
23. Τα εν χρήσει εν τη Οδοντιατρικά υλικά και εργαλεία (ελευθέρα απόδοσις). Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1935, σ. 138-141.
24. Θεραπεία των ριζικών σωλήνων οδόντων μετά ζώντος πολφού (ελευθέρα απόδοσις). Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1935, σ. 148-151.
25. Πρακτικά υποδείξεις προς τους οδοντιάτρους. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1935, σ. 242-249.
26. Η επίδρασις των ιαματικών υδάτων των πηγών Αιδηψού επί των νόσων των ούλων. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1935.
27. Προσφώνησις Προέδρου Πανελληνίου Οδοντιατρικού Συνεδρίου. Πρακ. Παν. Οδ. Συνεδρίου 1936, σ. 12.
28. Η Ελληνική Οδοντοστοματολογική Εταιρεία ως ανάγκη επιστημονική και επαγγελματική. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1936, σ. 21.
29. Θερμά ή ψυχρά επιθέματα. Ανακ. στο Παν. Οδ. Συνέδριον 1936. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1936, σ. 282.
30. Νεκρολογία Λυκούργος Χ. Κόκκορης. Οδοντιατρική Επιθεώρησης 1937, σ. 21-24.
31. Περί των κρατουσών σήμερον αντιλή-

- ψεων επί της θεραπείας του πολφού. Διάλεξις Ελλ. Οδοντ. Εταιρεία 1937.
32. Περίληψη Συγγράμματος «Οδοντική Χειρουργική Παθολογία Θεραπευτική» 1938.
 33. Το ΤΣΑΥ και οι οδοντίατροι. Οδοντιατρική Επιθεώρησις 1939.
 34. Υγιεινή του στόματος και των οδόντων. Οδοντιατρική Επιθεώρησις 1939.
 35. Ο σιωπηλός συνεργάτης ημών. Οδοντιατρική Επιθεώρησις 1940.
 36. Προσθετική Οδοντιατρική και οδοντίατροι. Οδοντιατρική Επιθεώρησις 1940.
 37. Ενδείξεις και αντενδείξεις επί της εξαίρεσεως των οδόντων. Οδοντιατρική Επιθεώρησις 1940.
 38. Πρόληψη ή Θεραπεία. Οδ. Πρόοδος 1947, σ. 21.

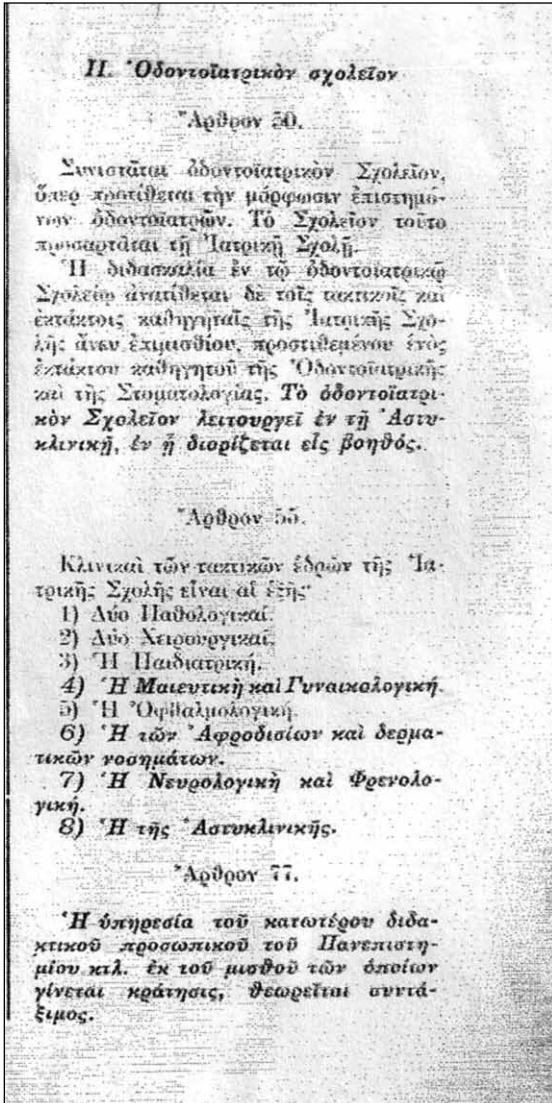
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ – ΤΕΛΙΚΗ ΔΙΑΤΥΠΩΣΙΣ

1. Ο Ν. Παπαντωνόπουλος υπήρξε ένας άριστα καταρτισμένος από επιστημονικής απόψεως οδοντίατρος.¹⁸
2. Σαφώς υπήρξε ο θεμελιωτής της σύγχρονης Ελληνικής Ακαδημαϊκής Οδοντιατρικής.
3. Ανέπτυξε πολυσχιδή δράση σε κάθε επίπεδο Ακαδημαϊκό, Κλινικό, Διοικητικό, Συγγραφικό, Οργανωτικό, Συνδικαλιστικό.
4. Προσέφερε στην τότε Ελληνική Οδοντιατρική ένα σύγγραμμα το οποίο μελετήθηκε από τους φοιτητάς για παραπάνω από είκοσι χρόνια.
5. Εξέδωσε επιστημονικό περιοδικό το οποίο υπήρξε επί 16 χρόνια ο μόνος

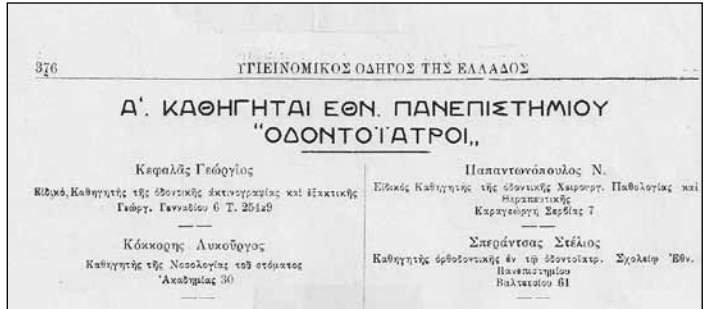
- «τροφοδότης» σε γνώσεις του ασκούντος το επάγγελμα του οδοντιάτρου.
6. Δεν φαίνεται από τις Επετηρίδες του Πανεπιστημίου να προώθησε ιδιαίτερα κάποιον συνεργάτη ή μαθητή του.¹⁹⁻²¹
 7. Ήλθε σε σφοδρή ρήξη με τον Λ. Κόκκορη, για το συμφέρον του Οδοντιατρικού Σχολείου.
 8. Ήλθε σε ρήξη με τον Ε. Παπαντωνίου, δυστυχώς για το δικό του συμφέρον.
 9. Ήλθε σε ρήξη με τους φοιτητές για διάφορα θέματα που δυστυχώς αφορούσαν θέματα «προσωπικής φύσεως». Επαναλαμβάνουμε και υπογραμμίζουμε **δυστυχώς**.

Ο Νικόλαος Παπαντωνόπουλος (εικ. 16) προσέφερε πολλά και ουσιαστικά στο τότε Οδοντιατρικό Σχολείο. Δυστυχώς στοιχεία του χαρακτήρος του και πράξεις που πήγασαν από αυτόν τον οδήγησαν στο να εξαργυρώσει σε πολύ «χαμηλή τιμή» την υστεροφημία του και δυστυχώς να την κατασπαταλήσει.

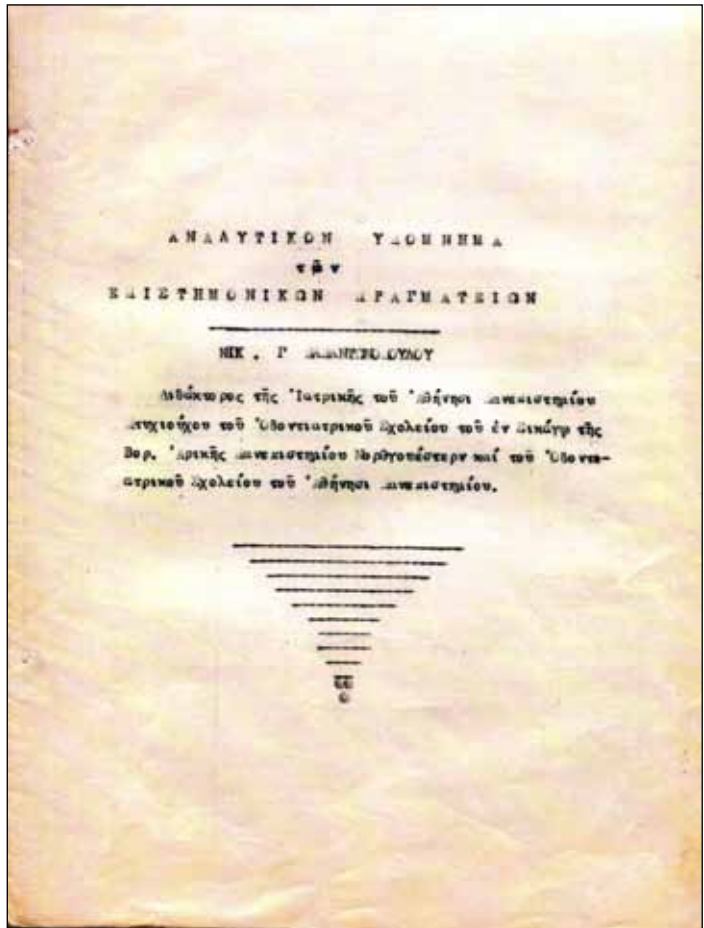
Όμως ύστερα από 70 τόσα χρόνια που παρήλθαν στη διαδρομή της Ιστορίας της Οδοντιατρικής Σχολής και με τις γκρίζες στιγμές της σταδιοδρομίας του Ν. Παπαντωνόπουλου να αχνοσβήνουν πιστεύουμε ότι είναι πλέον η στιγμή η Οδοντιατρική Σχολή να επαναξιολογήσει την προσφορά του στην Οδοντιατρική, να επαναφέρει τη μνήμη του και να τον τιμήσει δίδοντας το όνομά του σε κάποιον όροφο κλινικών ή εργαστηρίων του παλαιού ή νέου κτιρίου.

Εικόνα 1. Η αρχική σύνθεση-οργάνωση του Οδοντοιατρικού Σχολείου με ἑδρα τὴν Ἀστυκλική.

Εικόνα 2. Από τον υγειονομικό Ὁδηγὸ Ἑλλάδος που αναγράφονται οἱ διευθύνσεις τῶν ἰδιωτικῶν ἰατρειῶν τῶν Καθηγητῶν, μεταξύ τῶν ὁμοίων καὶ τοῦ Ν. Παπαντωνόπουλου.

Εικόνα 3. Τὸ βιογραφικὸ τοῦ ὑπέβαλε ὁ Ν. Παπαντωνόπουλος γιὰ τὴν πρώτη του κρίση ὡς Εἰδικὸς Καθηγητὴς.

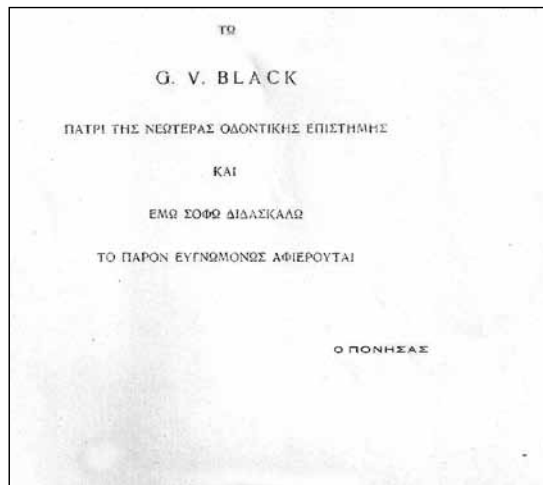
Εικόνα 4. Η αίτησις του Ν. Παπαντωνίου για τη θέση Ειδικού Καθηγητού. Ημερομηνία 14/6/1924.

Εικόνα 5. Αντίγραφον της απόδειξης πληρωμής για την υποψηφιότητα στη θέση του Ειδικού Καθηγητού του Οδοντιατρικού Σχολείου.

Εικόνα 6. Η πράξις διορισμού του Ν. Παπαντωνίου ως Ειδικού Καθηγητού Οδοντικής Χειρουργικής Παθολογίας και Θεραπευτικής στο Οδοντιατρικό Σχολείο. Ημερομηνία: 1 Ιουνίου 1921. Πρύτανης Ν. Μελισσηνός.

Εικόνα 7. Η αφιέρωση του βιβλίου στον δάσκαλό του G. V. Black.

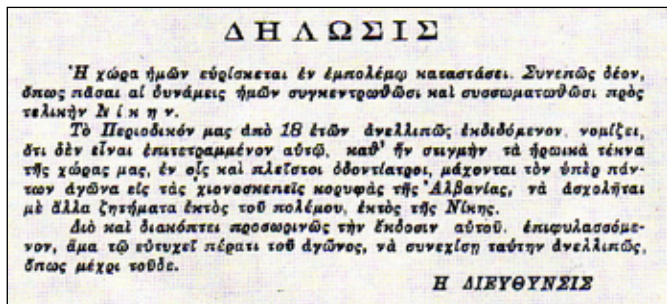
Εικόνα 8. Η εργασία του για τις «Παθήσεις των Ούλων», η οποία ουσιαστικά ανοίγει το θέμα της Περιοδοντολογίας στην Ελλάδα.

Εικόνα 9. Το εξώφυλλο του βιβλίου του για την Οδοντική Χειρουργική - Παθολογία - Θεραπευτική.

Εικόνα 10. Ένα από τα πολλά υπομνήματα του Ν. Παπαντωνόπουλου. Το συγκεκριμένο αφορά στην ίδρυση Παιδοδοντικών Κλινικῶν το 1933. Δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «Οδοντιατρική Επιθεώρησης».

Εικόνα 11. Η δήλωση της Διεύθυνσης του περιοδικού «Οδοντιατρική Επιθεώρησης, στην οποία αναγγέλλεται η αναστολή της έκδοσης του περιοδικού λόγω των πολεμικών γεγονότων.

ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
 ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
 ΙΔΡΥΘΕΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΗΣ
 ΔΕΥΡΥΝΤΗΣ Ν. Γ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΗΣ

Μέλος και επίτιμο μέλος επί των Ελευθ. Διοικήσεων προς την κ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, Πλατεία 35 Τηλέφωνο 1 82558

Συνδρομαί και εφάμελλοι άγγελών προς την Διοικήσιν κ. ΒΑΣΙΛ. ΤΑΧΩΝ, Άγιος Μολισης 48 Τηλέφωνο 1 82441

Η Διεθνήσις δέν αναλαμβάνει την εθθόνην διά τας έν ταίς δημοσιευομένας μελέταις γνώμας. Τήν εθθόνην φέρουν άτομικώς οι συγγραφεύς αὐτήν

Διεθνήσις «ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ» Πλατεία 35

ΕΤΟΣ 12' ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1940 ΑΡΙΘ. 11-12

OUR NEW ADDRESS ΠΙΡΙΝΟΥ 33 ΑΘΗΝΑ

NOTRE NOUVELLE ADRESSE ΠΙΡΙΝΟΥ 33 ΑΘΗΝΕΣ-GRÈCE

TO THE UNIVERSAL DENTAL PRESS

At 5 p.m. of 28 October 1940, the Italian Ambassador in Greece, after a hearty festival in the Italian Embassy, acting on directions from his Master Mussolini, hurried over to the house of our Prime Minister Mr Metaxas, and asked him to let the Italian troops occupy uncertain Greek territory, uncertain Greek Ports and Aerodromes, giving him 3 hours time to decide about it and threatening him otherwise with forceful occupation. Our Prime Minister did not hesitate for a moment and promptly answered to him: «No, Sir: we will not allow you to step one foot on Greek territory. We prefer to die honestly than slave ourselves willingly to you. The glory that was Greece, will remain in Greece, even if you walk over our remains. That is all».

Before the expiration of the above stated 3 hours time, the Italian troops were marching against Greece, the Italian aeroplanes bombarded unprotected cities, killed women and children, burned Greek villages and attempted all kinds of atrocities with all the modern machines of war against the peace seeking peoples of Our Country.

And why?
 Because we protect our Liberty, our Freedom, our Honor.
 And now we are fighting hard against a bigger and treacherous enemy.

Εικόνα 12. Η επιστολή προς τον Διεθνή Οδοντιατρικό Τύπο του Καθ. Ν. Παπαντωνόπουλου.

ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ
 ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

Ίούλιος 1947 Τεύχος 42*

Η διεθνήσις δέν εθθόνεται διά τας γνώμας, οίτινες εφερομένην είνε τας παρούσας σελίδας. Εθθόνονται προσωπικώς οι συγγραφεύς των.

Μαζίται, άρθρα και επί άρθρων επί την όλην άποσταλλόμενα μόνον προς τον ΘΕΟΔ. ΚΑΛΟΚΑΣΙΩΤΗ, Αίολών 11—Τηλ. 27-713—Αθήνα.

ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ 25ΕΤΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ
 ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΝΙΚ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

Τή 24η Μαΐου 1947, ώρα 6 Π.μ. ημερίδα επί της εθθόνης της 'Αρχαιολογική: 'Εταιρεία: 'Εταιρεία δημοσίως ή δημοκρατικώς: 'Επιστημονική όμήσις του καθηγητού της 'Οδοντιατρικής: Σχολής κ. Νικ. Παπαντωνοπούλου.

Πρώτοι όσοι παρίστησαν κατά την ημερίδα ταύτην τελετή, όρετο μίσην επί την έκκεκκοσιν του Δοκτ. Σωφροδίου του Πανελ. 'Οδοντ. Σχολείου, Πίος οδοντίατρος, μαθητά του τιμαριότου, ώς και καθηγητά των διαφόρων σχολών ταύτων: Γενεαλογηταί: φασηταί κλπ. Παρίστηται δέ και αὐτός ό εορτάζων.

Οί διαφόροι διαίτηται τη: ήμερίδα: 'Επιμαρτυραί: το πολυσχόλις και πολυέπαινον έργον του 'Εφορτάζοντα: καθηγητού, τό άνακοινωθέν κατά την διαρκούσασαν τελετήσιν, δημοσιευομένης, έπιμαρτυραί: προσκευαί: προσκευαί: του άπο άναμνηστικώ: τη: 'Οδοντιατρική: ός: 'Επιμαρτυραί: και τον ζήλον να μαρτυρήται επί τίςσιν αὐτοίς διά της διαρκούσασαν: του διαμαρτυραί: άποκαθήσασαν: γενική: 'Ελλήνας οδοντίατρον.

Και δέ, κατά σέσημον εισηγήσαν του Πρωτόβου του Πανελ. 'Οδ. Σχολείου κ. Χριστοφορή: ό κ. Χρ. Γενεαλογηταί: έκ μίσην του αὐτού Σχολείου, έπιμαρτυραί: ταίς: όμή: των παρούσων και του ανεγερσοκού: έργου του κ. Ν. Παπαντωνοπούλου, έπαιμαρτυραί: και ημερίταιν ψήφισμα. Τήν σχετικών όμολών του κ. Γενεαλογηταί: δημοσιευομένη: επί: τας: 'Επιμαρτυραί: σελίδας.

Είτα τον λόγον έλαβη ό καθηγητά: κ. Γ. Κυριό: ταίςσιν: την πρό: την έργασίαν άπόκτη του 'Εφορτάζοντα: την όμολών του είνε: τό του Σχολείου, την σπογγίαν του προς: τούς: φοιτητάς, οίτινες και 'Επιμαρτυραί: έπαιμαρτυραί: έπιμαρτυραί: μετά: πολυέπαινον άποκρίσιν λόγω άδανείσασαν.

Μετά: τούτων: άνήλθεν: έκ: του: βήματος: ό: καθηγητά: και: Πρωτόβου:

Εικόνα 14. Ο εορτασμός για τα 25 χρόνια της καθηγεσίας του.

ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ 845

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΗΝ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΝ

Συλόγον 'Αμερικής

Κόρυ Πρωτόβου.

'Αγαθήσις γνωρίζετε, ότι ή χώρα μας, ή γαία, όλλ' ένδοξος 'Ελλάς, έξ ής ήλπιε κατά 'Εκκεροδία τό λιμνηρότερον φός του πολιτισμού, τό όποιον έφάσται την άνακατάστατην σύμπαρον, και έξ ής έπηγάσαν τό όμοιωτάτερο διδόμενον προς της ελευθερίας και της ανθρωπίνης αξιοκρατίας, όμοιωτή έκ' έσχότων έπιβουλας και όδικον έπιβίον παρά της φασιστικής 'Ιταλίας, χώρας, ήτις ούτω έγείρασε χείρας μητρολήτου, έκείνη: τρεως να μας άποκρίση ότι καλύτερον έχουσι τό έθνη έκείνη, τό έθνος είναι άποκαταμμένα να ζήσουν ελευθέρω.

Τήν 3ην πρωινήν της 28ης 'Οκτωβρίου ή Προκομική της 'Ιταλίας έπέδωκεν επί τον Πρωτοβουργόν της 'Ελλάδος κ. Ιωάν. Μεταξών, έγγυρος αὐτόν έκ της κλίτης του, διακοινωνή, διά της όποιος έζήτησε προς αὐτού να παραχωρήσει έδαφη, λιμένας και πόλεις της 'Ελλάδος, χωρική να κατανομήσασαν ταύτας, έπασσε δέ προέκριναν τριών ωρών, ίνα άποφασίση, εάν άξιηται ή ό, άπεκρίσασαν συγχρόνως ότι, εάν δέν έδέχασαι τούτο έδρου της 'Ιταλίας, ό 'Ιταλικός Στρατός, Στόλος και 'Αεροπορία έσ: καταλαμβάνουσαν ταύτας διά των Έκείνων.

'Ο Πρωτοβουργός ήμων, άντιότιν τέκον των κρογγών του Λαϊκού 'Εθνα, Μολιόδου, Θεμιστοκλέους, επί την προπομπήσιν, ίταρην όβρον του 'Ιταλικού Πρωτοβου, άπέτησαν άποσταγγη διά των έζήσιν: 'Ο τρόπος της έπέδωσας της διακομνωσας σας και τό έν αὐτή αίτήματα σημάσι: νουέκρομων πολλών, κατά της χώρας μας. 'Αποκαθήσασαν τον πόλεμον ταύτων, την όδικον και όδικον, και άπέτησαν επί την ίταρην να κινή, εάν είναι έπιτεταμμένα τό ίταρην να άποκρίση κατά βούλησιν και άποκρίσασαν τό ύπερμονα τό μικρόν και όδικον. Θα άποκαταμιν πάντες, προσέσασαν ό Πρωτοβουργός μας, άλλα ήν δά παραδώσωμεν την χώραν ήμων άμαχητή.

Και έφ' ό 'Ιταλικός Προκομική έπέδωκε την 3ην μετακομνωσασαν την άνα διακομνωσασαν επί τον Πρωτοβουργόν μας, ταυτοχρόνως, και πριν ή έκπενοση ή τήσασαν προσέσασαν, ήν έπασσαν ήμων, ίταλικά στρατεύματα έκπενοση προς καταλήγειν άποκρίσασαν 'Ελλήνων έσπαδών έν 'Ηπειρώ, ή δέ έθνηκή άεροπορία έπαιμαρτυραί: έπ' ίταλικών άεροπλάνων φέρουσαν τό έθνηκή στρατεύματα άναγομώσασαν 'Ελληνικός πόλεις και χωριά, έδωκε τον άμαχον κληθσομών, γυναικάς και παιδια, τον Παιρών, της Κερκυρας, της Λαρίσης κλπ. και έπέτασε τον θάνατον επί άνακατάστατος και άνακαταστατος άγράφως.

Συνταχθείς ό 'Ελληνικός Στρατός, καταέβασε τον έχθρον και καταλήγειν άποκατάστατος πόλεις και σημάσι τού έχθρου, συνέλασε και έστους 'Ιταλικός οίχμαλώτους και έγένετο κύρια άμετρήτου έθνηκή όλικού.

'Ημε έπαιμαρτυραί: τήσασαν έπί τούτο καλέμω: και άνακατάστατος να οσομωμεν την ελευθερίαν, την τιμήν και την άκατατάστατος του έθνοσος μας, την τιμωρησίαν και ήμων κληρονομίαν μας, ότι όρασιν και έζή: νος έχει ό καλλιμομός μας.

Καταγγέλλουσαν ένόμιον του πεπολιτισμού Κόσμου, την όδικον και άνακαταστατος όσον και ακλήρον πρόξεν της φασιστικής 'Ιταλίας καθ' ήμων, έπαιμαρτυραί: την ήμων και όδικον έταχσοσιν σας προς εὐδωσιν του έθροσ και τούτο άγώνος μας.

Παρακαλομωμεν δέ όπως όπωσ, ήν τη 'Ιταλίη, ήμων ός Πρωτόβου της Ρ.Ο.Ι., όμοιωτή έπαιμαρτυραί: της παρούσας έπαιμαρτυραί: όπωσ, τό Φιλοκαλομωμεν Κοινόν της 'Αμερικής, τό ναύτατε άνομωσιν τό όδικον και την ελευθερίαν των λαών, έπιμαρτυραί: να κινή έκείσιν τον άγώνος μας, τον άνακαταστατος μεν, έπέδωκεν δέ, άποκρίση δέ ήμων άνακατάστατος.

Μετα Συνοδικήσασαν άπόσησ
 Οί Καθηγηταί της 'Οδοντιατρικής Σχολής
 του Πανεπιστημίου 'Αθηνών

Ν. Γ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ
 Γ. Π. ΚΡΟΦΑΛΛΑΣ
 ΣΤ. Γ. ΣΠΕΡΛΗΤΕΑΣ
 ΚΥΝ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ
 ΚΟΣ. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ

Εικόνα 13. Η επιστολή των Καθηγητών του τότε Οδοντιατρικού Σχολείου, στην οποία καταγγέλλεται στη Διεθνή Οδοντιατρική κοινότητα η Ιταλική εισβολή.

Εικόνα 15. Το περιοδικό «Οδοντιατρική Επιθεώρησης» το οποίο κυκλοφόρησε από το 1924 μέχρι και το 1940. Για μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν και το μόνο οδοντιατρικό περιοδικό που κυκλοφορούσε.

Εικόνα 16. Ο Ν. Παπαντωνόπουλος σε ώριμη ηλικία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Δημητριάδης Αιμ. Ιστορία Ελληνικής Οδοντιατρικής. Αθήνα 1989.
2. Βρότσος Ι., Καρούσης Ι. Εταιρεία Οδοντοστοματολογικής Ερεύνης. Περιοδικό Οδοντοστοματολογική Πρόοδος Αθήνα 2017.
3. Μήτσης Φ. Αναδρομές και μνήμες. Από το οδοιπορικό της Ελληνικής Οδοντιατρικής. Omni Press. Αθήνα 1993.
4. Μαντζαβίνος Ζ. Ε. Παπαντωνίου. Επίσημοι Λόγοι ΕΚΠΑ. Αθήνα 1988, σ.685-690.
5. Βρότσος Ι. Η Περιοδοντολογία στην Ελλάδα. Τιμητικός Τόμος Καθ. Ζ. Μαντζαβίνου. Αθήνα 2003 σ. 137-151.
6. Χαραλαμπάκης Χ. Αναμνήσεις. Αθήνα 2000.
7. Χαραλαμπάκης Χ. Οδοντιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών. Τριάντα χρόνια από την εγκατάσταση στο Γουδί. Οδοντ. Πρόοδος 54: 2000;14-18.
8. Περιοδικό «Οδοντιατρική Επιθεώρησης». Τόμοι 1924-1940.
9. Περιοδικό «Οδοντοστοματολογική Πρόοδος» 1947 → κ.έ.
10. Βουγιουκλάκης Γ. Εργαστήριο Οδοντικής Χειρουργικής Οδοντιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών. Εδ. Επιστήμων Αθήνα 2015.
11. Παπαντωνίου Ε. Η εξέλιξις της Ελληνικής Οδοντιατρικής εν τω Πανεπιστημίου Αθηνών (1921-1971). Επ. Επετ. Οδοντ. Σχ. Παν. Αθηνών Τόμ. Α'1972 σσ. 7-16.
12. Τζώτζης Δ., Κιαπεκάκης Ι. Οδοντική Μορφολογία. Αθήνα 1953.
13. Βουγιουκλάκης Γ. Οδοντική Χειρουργική. Μισός αιώνας Ελληνικής Βιβλιογραφίας. Τιμητικός Τόμος Καθ. Ζ. Μαντζαβίνου. Αθήνα 2003 σ. 191-194.
14. Επιστημονική Επετηρίς Οδοντιατρικής Σχολής Παν. Αθηνών. Τόμος Β' 1977. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Οδοντιατρικής Σχολής Αθηνών σσ. 17-32.
15. Μήτσης Φ. Η οδοντιατρική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Στοματολογία 1988 σ. 89-97.
16. Παπαγιαννούλη Λ. Η εξέλιξις της Παιδοδοντικής στην Ελλάδα και διεθνώς. Τιμητικός Τόμος Καθ. Ζ. Μαντζαβίνου. Αθήνα 2003 σ. 429.
17. Τσουκανέλης Αλ. Χρυσούν Ιωβηλαίο. Αθήνα 1984.
18. Παπαντωνόπουλος Ν.Γ. Οδοντική Χειρουργική Παθολογία και Θεραπευτική. Αθήνα 1927. Έκδοση Κορωναίου & Δεξανά.
19. Μήτσης Φ. Πρόλογος εις το Β' τόμο της Επιστημονικής Επετηρίδος της Οδοντιατρικής Σχολής Παν. Αθηνών. Αθήνα 1977.
20. Κούζης Αριστ. Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών 1837-1937. Γ' Ιστορία της Ιατρικής Σχολής. Αθήνα 1939.
21. Πετσάλης Ν. Συνοπτική Ιστορία των Πανεπιστημιακών Σχολών. Γ' Ιατρική Σχολή. Νέα Εστία 1937 σσ. 1778-1782.